

ORTA KARADENİZ BÖLGESİ AĞIZLARINDA NAZAL N (ñ) SESİ

Necati DEMİR

Orta Karadeniz Bölgesi, ağız araştırmaları açısından yeteri kadar üzerinde durulmamış önemli bir bölgedir. Pek çok örnekle tarihî Türkçenin mirasını muhafaza etmekte olan bölge, bazı örneklerle de Türkçenin tarihî gelişmesindeki karanlıklara ışık tutmaktadır.

Bazı ağız özellikleri bakımından sınırını çizdiğimiz Orta Karadeniz Bölgesi; Sinop, Samsun, Ordu, Giresun ve Şalpazarı bölgelerini içermektedir. Yaptığımız bu sınırlama coğrafi mana taşımamaktadır¹. Bu isimlendirmede hareket noktamız araştırma bölgemizin Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz Bölgelerinin orta yerinde kalması ve bazı ortak ağız özelliklerinden dolaydır. Bu bölge, Malazgirt Savaşı'ndan hemen sonraki yıllarda Türk vatani olmaya başlamıştır². Özellikle Oğuz Türklerinin Çepni boyuna mensup insanların ağırlıklı olarak yerleştiği bilinmektedir³. Dolayısıyla yukarıda sınırlarını çizdiğimiz coğrafyada Çepni boyuna ait dil özellikleri hâkimdir denilebilir⁴.

Bu dil özelliklerinden biri ñ sesinin bölgede sergilediği durumdur. Dil sırtının yumuşak damakta kapanması ile boğumlanan⁵ ve birleşik bir damak sesi olan ñ, Türkçeye mahsus olmakla ayrı bir özelliğe sahiptir. Yanında bulunan ünlülerin ince veya kalın olmasına bağlı olarak orta veya art damakta telâffuz edilmektedir.

Türkçeden tespit edilebilmiş ilk edebî metinler olma özelliğini hâlâ koruyan Orhun Abideleri'nden itibaren yazı dilimizde yer alan nazal n (ñ) sesi, yazı dilinde ve konuşma dilinde çeşitli gelişmelerle karşımıza çıkmaktadır. Bazen kendisini olduğu gibi muhafaza etmiş, bazen diğerk ünsüzlerle değişmiş, bazen de aşamalı bir biçimde erimiştir.

¹ Coğrafi manada Orta Karadeniz Bölgesi, Ordu'dan başlayıp Sinop'ta bitmektedir.

² Geniş bilgi için bk. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi yay., İstanbul 1993; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, (Türkçesi: Yıldız Moran), İstanbul 1979.

³ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul 1992, s. 241-248, 317; "Çepniler-III-", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Eylül 1991, Sayı: 57, s. 5-18.

⁴ Bernt Brendemoen, "Trabzon Çepni Ağızı ve Tepegöz Hikâyesinin Bir Çepni Varyantı", *Trabzon Sanat Yıllığı 88-89*, İstanbul 1989, s. 13-22.

⁵ Mukim Sağır, "Anadolu Ağızlarında Ünlüler", *TDAY Belleten 1995*, TDK yay., s. 402.

Ses, Orhun Alfabeti'nde *n̄g* şeklinde birleşik olup müstakil bir harfle gösterilmiştir⁶. Uygur, Soğd ve Mani alfabelerinde müstakil bir harfle temsil edilme durumu devam etmiştir⁷. Bir süre birleşik olma özelliğini muhafaza etmiş gibi görünmektedir. Türklerin Arap alfabetini kabul edişinde bu sese karşılık olarak ك verilmiş, bazen bölünmeden ك şeklinde iki harfle yazılmıştır. Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde aynı şekilde muhafaza edilen harf, dil âlimlerince *sağır kef*, *kâf-i Türki*, *kâf-i nûnî* ve *nazal n* terimleriyle ifade edilmiştir.

Bilindiği gibi, 29 harften oluşan bugünkü Türk Alfabetinde *n̄* sesine yer verilmiştir. Türkiye dışında yaşayan pek çok Türk devlet ve topluluğunun alfabetinde karşılığı vardır⁸. Anadolu ağızlarında bazı bölgelerinde geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Özellikle batı grubu ağızlarında belirgin bir şekilde muhafaza edilmektedir. Türkiye'nin doğu bölgelerinde sesin duyulma sıklığının azalması veya hiç duyulmaması dikkat çekicidir⁹.

Araştırma bölgemiz olan Sinop, Samsun, Ordu, Giresun ve Şalpaazarı bölgelerinin tamamına yakını yapılan bir sınıflandırmaya göre batı grubu Anadolu ağızları içerisinde yer almaktadır¹⁰. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, batı grubu ağızlarının büyük bir bölümünde *n̄* sesi muhafaza edilmektedir. Araştırma bölgemiz batı grubu ağızları içerisinde yer almasına rağmen, adı geçen illerin güney sınırındaki bazı köylerinde Sivas, Tokat, Amasya gibi komşu illerin ağızının tesiri ile seyrek duyulur. Duyulan ses de *n̄* ile *n* arasında *n*'ye daha yakın olarak tespit edilmiştir.

Nazal *n* sesinin bölgede gösterdiği çeşitlilik Ordu ili ve yöresi ağızları hakkında bir araştırma yaparken dikkatimizi çekmişti. Ordu ili ve yöresinin ağız sınırlarını çizilemek ve bazı konuları açıklığa kavuşturabilmek için Bolu'dan Artvin'e kadar bir dizi derleme yaptık. Çalışmalarımızın neticesinde yukarıda belirlediğimiz sınırlar içerisinde *n̄* sesinin ortaklık arz ettiğini ve genel durumun şu şekilde olduğunu gördük.

Sınır köylerinin dışında kalan ve çok büyük bir alanı kapsayan bölgede *n̄* sesi, hemen hemen hiç duyulmaz. Bu ses çeşitli fonetik değişikliklerle ya düşmüş ya da başka seslere değişmiştir. Değişikliklerin büyük bir çoğunluğu kuralladır ve tek örneklilik arz etmektedir. Az bir kısmı ise iki şekilli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlardan sonra sesin geçirdiği aşamaları şöyle izah edebiliriz:

⁶ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, TDK Yay., Ankara 1988, s. XV.

⁷ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, (Çeviren: Mehmet Akalın), TDK yay., Ankara 1988, s. 10.

⁸ Ahmet B. Ercilasun, *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabetleri*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 1989, s. 11-34.

⁹ Leylâ Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK yay., Ankara 1996, s. 19-28 ve harita 12.

¹⁰ Leylâ Karahan, *a.g.e.*, s. 114-178.

Orhun Abideleri'ndeki *ng* sesinin zaman içerisinde *n* ve *g* sesi olmak üzere ikiye ayrıldığı bilinmektedir¹¹. *ñ* sesinin bölgemizde telâffuz edilmemesi ve değişiklikler göstermesinin temelinde bu ayrılma yatıyor gibi görünmektedir. Esas itibarıyla ses ikiye ayrılmış, diğer değişiklikler bu ayrılmadan sonra ortaya çıkmıştır.

Araştırma sahamızda ses ikiye ayrıldıktan sonra bazı kelimelerde *n*, bazılarında ise *g* tercih edilmiştir. Muhtemelen başka boyların ağız özelliklerinin tesirinden dolayı aynı kelimenin bazen *n*, bazen de *g* sesini tercih ettiği de görülmektedir. Fakat karışıklık izah edilemeyecek durumda değildir.

1 -*n* İle Temsil Edilen Kelime ve Ekler

ñ bölünmesinde *n* tarafını tercih eden kelimelerde ses düşmesi olmadığı için şekil pek bozulmamıştır. Ses ya *n*, ya da *n*'den değişen *m* ünsüzleriyle temsil edilmektedir.

a- Kelime Kök ve Tabanlarında:

***ñ* > *n* Değişmesi:** Eski Türkçe ve Orta Türkçede son sesi *ñ* olan kelimeler tek örneklilik arz edecek şekilde diş ünsüzü *n* sesiyle temsil edilmektedir. Araştırma bölgemizde tespit ettiğimiz kelimeler bunu açıkça ortaya koymaktadır: *an-* (<añ), *bin* (<biñ "bin sayısı"), *çan* (<çañ), *don* (<doñ), *don-* (<doñ), *en* (<eñ), *gön* (<göñ), *irin* (<iriñ), *ön* (<öñ), *sin-* (<siñ-), *son* (<soñ), *tan* (<tañ), *ün* (<üñ), *ürün* (<ünñ), *yalın* (<yalñ), *yen* (<yeñ), *yen-* (<yeñ-) *yun/yün* (<yüñ)/*yuñ*), ...

Muhtemelen son sesi *ñ* iken ek alarak kelime kökü hâline gelen ve *n* ile temsil edilen kelimelerin sayısı da pek fazladır: *annaş-* (<añlaş-), *çene* (<çeñe), *dene-* (<deñe-), *deniz* (<deñiz), *engin* (<eñgin), *ense* (<eñse), *geniş* (<geñiş), *gönül* (<göñül), *inle-* (<iñle-), *garannuk* (<ğarañlık), *sinek* (<siñek), *taniş-* (<tañış-), *yenil-* (<yeñil-), ...

Yine son sesi *ñ* iken yapım ekleriyle geliştirilmiş kelimelerde diş ünsüzü *n* tercih edilmiştir: *andır-* (<añdır-), *anna-* (<añla-), *benek* (<beñek), *buna-* (<buña-), *bunalım* (<buñalım), *denli* (<deñli), *densiz* (<deñsiz), *dinnen-* (<diñlen-), *gonak* (<ğoañak), *yanıl-* (<yañıl-), ...

***ñ* > *n* > *m* Değişmesi:** *n* ile temsil edilirken, akıcı ünsüzlerin birbirinin yerine geçmesi ile *m*'ye değişmiş örnekler de mevcuttur. *domuz* (<donuz, <doñuz), *ğomşu* (<ğonşu, <ğoañşu), *gömlek* (<gönlek, <göñlek). kelimelerindeki değişiklik *ñ>n>m* gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. *n>m* değişmesi görülen örneklerde, değişen ünsüzün yanındaki ünlünün kurallı bir şekilde yuvarlak ünlü olması, muhtemelen bir tesadüf değildir. Bölgede *komşu* kelimesinin *ğonşu* şekli de tespit edilmiştir. Gelişmesini tamamlayamamış bu örnek, ses değişikliği arasında bir köprü vazifesi yapmaktadır. Ayrıca değişimin yönünü göstermektedir.

¹¹ Saadet Çağatay, "Türkçede *ñ-g* Sesine Dair", *TDAY Belleten* 1954, TDK yay., s. 15-30.

Teklik üçüncü şahıs zamiri ve işaret zamirleri de *n* ile temsil edilmektedir. *una*¹² (<uña), *buna* (<buña), *şuna* (<şuña), *una* (<uña).

b- Eklerde: Kelimelerde olduğu gibi bünyesinde *ñ* sesi bulunduran pek çok ek vardır. Bunların bazıları iç seste, bazıları da son seste bulunmaktadır. Eski ve Orta Türkçede son seste *ñ* sesi bulunduran kelimelerin bölgemizdeki durumu şu şekildedir:.....

İlgi hâli eki: *ñ* sesi sonda bulunduğu ve bu ekten sonra başka bir ek gelmediği için dış ünsüzü *n* sesi ile temsil edilmektedir *yazın (gelişi)*, *köyün (yolu)*, *gazmanın (ağzı)*, ...

Şahıs ekleri: Birinci ve ikinci tip şahıs eklerinin teklik ikinci şahıslarının sonunda bulunan *ñ* de dış ünsüzü *n* ile temsil edilmektedir. *geldin* (<geldiñ), *gilin*, *geliyen*, *geliyon* (<geliyorsuñ), *gelmişin* (<gelmişsiñ), *gelirsin* (gelirsin), *gelsen* (gelseñ), ... Bilindiği gibi bu duruma teklik ikinci şahıs bildirme eki de dahildir: *gözelsin*¹³ (<güzelsiñ), *gözeldin* (<güzeldiñ), *gözelsen* (<güzelseñ). *gözelmış* (<güzelmışsiñ), ...

Çokluk ikinci şahıs emir eki: Emir ikinci çokluk şahıs, yazı dilinde ve aydın konuşmasında iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan *-°n °z* (<-°ñ°z) şekli bölgemizde hiç tespit edilememiştir. Büyük ihtimalle de kullanılmamaktadır. Araştırma sahamızda kullanılan şekil *-°n* (<-°ñ)'dir. Konumuz olan *ñ*, bu ekin son sesindedir. Bu yüzden kurallı olarak dış ünsüzü *n* ile temsil edilmektedir: *gelin* (<geliñ), *görün* (<görüñ), ...

Teklik ikinci şahıs iyelik eki: Bu ekten sonra başka ek gelmediği zaman tek örneklilik arz edecek biçimde dış ünsüzü *n* ile temsil edilmektedir: *yolun* (<yoluñ), *evün* (<eviñ), *gözün* (<gözüñ), ...

Bu ek üzerine gelen bazı ekler ise birçok değişikliğe sebep olmaktadır. Bu değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

İyelik eki+yönelme hâli eki: Ünlü ile biten bir kelimeye teklik ikinci şahıs iyelik eki, ilâve olarak da yönelme eki getirildiğinde yazı dilinde şu şekil ortaya çıkmaktadır: *annene*, *bobana*, *arabana*, ... Bölgemiz ağzında ise böyle telâffuz edilmektedir: *annēn*, *bobān*, *arabān*,... Bu durum şu şekilde izah edilebilir: Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, *ñ* sesini söylemekten hep kaçınılmaktadır. Bu ses şu ya da bu şekilde düşüldüğü zaman mana bozulmaktadır. Bölge insanı bu problemi *ñ* sesini sona iterek çözmüştür¹⁴: *anneñe* > *anneñ* > *annēn*; *babaña* > *babañ* > *bobān*; *arabaña* >

¹² Teklik üçüncü şahıs zamiri, işaret zamiri ve işaret sıfatı olan "o", araştırma bölgemizde "u" (*una*, *ura*, *unda*, *undan*...) şeklinde telâffuz edilmektedir.

¹³ Bir ağız özelliği olarak "güzel" kelimesi bölgede genellikle "göznel" şeklinde telâffuz edilmektedir.

¹⁴ Erzurum ve yöresi ağızlarında şahıs zamirlerine yönelme eki getirildiğinde "*been*, *seen*" şeklinde telâffuz edilmesi aynı meseleden dolayı ortaya çıkmış olmalıdır. Bilindiği gibi Erzurum ve yöresinde de

arabañ > *arabān*¹⁵. Değişmenin iki ünlünün yan yana geldiği aşamasında bazen arada koruyucu *-y-* türemesi görülür. Böylece uzun ünlü ortaya çıkmaz. Gelişme şöyle devam eder: *üstüne* > *üstüen* > *üstüyen*¹⁶.

Ünsüz ile biten kelimelere iyelik II. şahıs ekine ilâve olarak yönelme eki getirildiğinde bazen durum değişmektedir. İyelik ekinin bünyesinde bulunan *ñ* sesi yine son sese itilmektedir. Yani bir *-na/ne* > *-an/en* yer değiştirmesi ortaya çıkmaktadır: *eliñ*, *goluñ*, *evüen*. Bu değişiklik: *eliñe* > *eliñ*, *goluña* > *goluñ*, *evüñe* > *evüen* şeklinde gelişmektedir.

Anadolu ağızlarının pek çok bölgesinde ve bizden önce bölgede yapılan çalışmalarda¹⁷ tespit edilen *eliyen*, *goluyan*, *evüyen* şekilleri bizce bir *-ñ-* > *-y-* değişmesi olmayıp iki ünlü arasında bir *-y-* türemesidir. Bölgemizde daha önce tespit edilen *seneliyen*¹⁸ kelimesinin tahlili bizce ancak böyle izah edilebilir.

İyelik eki+yükleme hâli eki: Bu formülle bir araya gelen eklerin izahı da yukarıdaki gibi olmalıdır. Yani *eliñi* > *eliñ* > *elīn/eliyin*; *goluñu* > *goluñ* > *golun/goluyun*; *evüñü* > *evüñ* > *evān/evüyün* gelişmeleri ile açıklanabilir.

2 -ğ/g İle Temsil Edilen Kelime ve Ekler

Eski Türkçe ve Orta Türkçede bünyesinde *ñ* sesi bulunan kelimelerden *ğ/ğ* tarafını tercih edenlerde durum biraz karışık görünmektedir. Bölündükten sonra ses olduğu gibi kalmamış, başka değişiklikler de olmuştur.

a- Kelime Kök ve Tabanlarında:

ñ bölünmesine *ğ/ğ* tarafını tercih eden kelimelerin sayısı da bir hayli fazladır. Kurallı olarak iç seste *ñ* sesinin *ğ/ğ* ile temsil edildiği kelimeler daha sonraki aşamada başka değişikliklere de maruz kalmışlardır. Sebebi *ğ/ğ* seslerinin hem kolay erimesi hem de diğer seslerle kolayca değişmesidir. Yani değişmenin bu şubesi birkaç alt değişmeye daha uğramıştır. Bunlar sıra ile şöyle izah edilebilir:

ñ > *ğ/ğ* > \emptyset Değişmesi: İki sestem oluşan *ñ* ünsüzünün bünyesinde aynı anda düşmesi mümkün değildir. Bu olay ancak sesin bölünmesinden sonra gerçekleşmiş olabilir. *ñ* sesi bölündükten sonra *ğ/ğ* ile temsil edilmiş, bu ses bir sonraki aşamada düşmüştür. Yani sesin en son yok olmasıyla sonuçlanan gelişmesi muhtemelen *ñğ* > *ğ/ğ* > \emptyset değişmeleriyle ortaya çıkmıştır. Ses düşmesinden sonra bir önceki ünlü ku-

nazal n sesi pek kullanılmamaktadır. (Efrasiyap Gemalmaz, *Erzurum ve Yöresi Ağızları*, Atatürk Üniversitesi yay., Erzurum 1978, s. 151).

¹⁵ Aynı durum *ñ* sesinin duyulmadığı veya seyrek duyulduğu Anadolu'nun başka bölgelerinde de görülmektedir. (Bk. Ahmet Buran, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, Ankara 1965, s. 144-145).

¹⁶ Ahmet Caferoğlu, *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, TDK yay., Ankara 1994, s. 23.

¹⁷ Ahmet Caferoğlu, "Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri", *TDAY Belleten 1963*, TDK yay., s. 28.

¹⁸ Ahmet Caferoğlu, *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, TDK yay., Ankara 1994, s. 3.

rallı denilebilecek bir şekilde uzamıştır. Bu merhalelerden geçerek ortaya çıkmış örnekler bunu göstermektedir: *ānaş-* (<ağnaş-<añnaş-¹⁹ <añlaş-), *ānat-* (<ağnat-, <añnat-, <añlat-), *bēz* (<beğiz <beñiz), *çē* (<çeğe <çeñe), *dūūr* (<düğür <dünür), *gēz-* (<gegez <geñez), *īle* (<iğile-²⁰ <iñle-), *puar* (<puğar <pıñar), *tāri* (<Tağrı <Tañrı), *yākı* (<yağkı <yañkı), *yāniş* (<yağniş <yañniş <yañlış), *yāsı-* (<yağsı <yañsı-), *yalūz* (<yalaguz <yaluñuz), ...

Teklik birinci ve ikinci şahıs zamirlerindeki değişiklikler de *g* tercihten kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Zikredilen kelimeler araştırma bölgemizde kurallı olarak *bā*, *sā* şeklinde söylenmektedir. Bu söyleyişe kadar şu aşamalardan geçmiş olmalıdırlar: *baña* > *bağa* > *bā*; *saña* > *sağa* > *sā*.

ñ > ğ/ğ > v Değişmesi: *ğ* tarafını tercih eden kelimelerin maruz kaldığı ilgi çekici bir değişmeler zinciridir. Kelimelerin ilk aşaması *doguz*, *geğşek*, *puğar*, *uğar* daha önce yapılan dil araştırmalarında tespit edilmiştir. İkinci aşaması ise muhtemelen *ğ/ğ > v* değişmesidir. Kıpçak Türkçesi tesiri olarak düşünülen bu ses değişmesi²¹, biz de dahil olmak üzere²² pek çok dil araştırmacısı tarafından tespit edilmiştir²³. Bu değişmelerle ilgili olarak tespit ettiğimiz örnekler şunlardır: *buval-* (<buğal- <buñal-), *dovuz* (<doğuz <doñuz), *gevşek* (<geğşek <geñşek), *puvar* (<puğar <pıñar), *uvar-* (<uğar- <oñar-).

ñ > ğ/ğ > y Değişmesi: *g* tarafını tercih eden kelimelerin bir başka gelişmesidir. Kurallı olarak iç seste *ñ* bulduran ve ince sıradan ünlülere sahip kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. *g* ünsüzü ilk aşamada iki ünlü arasında *ğ*, daha sonra da *y* ünsüzüne değişmektedir. *-ğ->y-* değişmesi, bölgenin genel ağız özelliklerinden biridir. *dóyil* (değil), *dóyirmen* (değirmen), *düyün* (düğün), ... gibi pek çok kelimedede tespit ettiğimiz örnekler şunlardır: *beyiz* (<beğiz <beñiz), *deyiz* (<değiz <deñiz), *diyel-* (<diğel- <diñel-), *geyiş* (<geğiş <geñiş), *göynek* (<göğnek <göñlek), *siyek* (<siğk <siñek), *siyir* (<siğir <siñir).

b- Eklerde: Eski Türkçe ve Orta Türkçede ön ve iç sesinde *ñ* bulunan ekler, çokluk II. şahıs iyelik ve çokluk II. şahıs ekidir. Bu eklerin bünyesinde bulunan *ñ* sesi bölgemizde şu değişikliklere uğramıştır:

Şahıs ekleri: Şahıs zamiri menşeli birinci tip çokluk ikinci şahıs ekinde *ñ*, iç sestedir. Muhtemelen bu ses *ñ > ğ/ğ > ∅* gelişmesiyle düşmüştür. Çalışmalar yaptığımız bölgede sesin hiç duyulmaması bu gelimeyi akla getirmektedir: Örneklerin bazıları şöyledir: *görüyoşüz*, *görürsüz*, *göreceksüz*, *görücekmişsiz*, ...

¹⁹ Bölge ağızlarında iç seste akıcı ünsüzlerin benzeşmesi kurallıdır. Benzeşme bazen ilerleyici "-nl->nn-", bazen gerileyicidir "-rl->ll-."

²⁰ Değişmenin bu aşaması 1960 yılında tespit edilmiştir (Ülker Alp, *Perşembe Ağzı*, DTCF, (Yayımlanmamış lisans tezi), Ankara 1960, s. 7).

²¹ Zeynep Korkmaz, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, TDK yay., Ankara 1984, s. 3-8.

²² *-ğ/ğ->v-* değişmesine ait bazı örnekler: "avur>ağır", "avız>ağız", "suvan>soğan", ...

²³ Ahmet Caferoğlu, a.g.e., s. XXIV; Zeynep Korkmaz, a.g.y.

İyelik eki menşeli çokluk ikinci şahıs eki de bünyesinde \tilde{n} sesi bulundurmaktadır. Bu ses de $\tilde{n} > \acute{g}/\acute{ğ} > \emptyset$ aşamalarından sonra erimiştir. Sesin erimesiyle sonuçlanan gelişmede şu aşamalardan geçilmiş olmalıdır: *geldiñiz > geldiğiz > geldiz; bulduñuz > bunduğuz > buldüz, ...*

İyelik eki: Çokluk II. şahıs iyelik ekindeki gelişme, iyelik menşeli şahıs eki ile aynı olmalıdır. *tarlañız > tarlağız > tarlāz; yoluñuz > yoluğuz > yolüz, ...*

3- n ve g/ğ İle Temsil Edilen Kelimeler

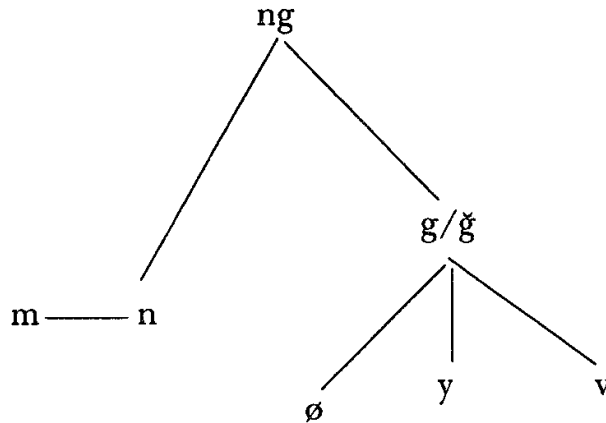
Derlemeler yaptığımız bölgede birçok kelimenin bazen diş ünsüzü n (ve $n > m$), bazen de damak ünsüzü $\acute{g}/\acute{ğ}$ ($\acute{g}/\acute{ğ} > y$, $\acute{g}/\acute{ğ} > v$, $\acute{g}/\acute{ğ} > \emptyset$) ile temsil edilmesi gibi karışık bir durum da söz konusudur. Bu karışıklığın muhtemelen iki kaynağı vardır.

Araştırma bölgemizde ağırlıklı olarak Oğuzların Çepni boynunun iskan ettiği malumdur. Bununla birlikte az sayıda olmak üzere Eymür, Karkın, Alayundlu, Bayat, Bayındır, İğdir boyuna mensup insanların da yerleştiği bilinmektedir²⁴. Büyük ihtimalle karışıklığın bir kısmı bu boyların ağız özelliklerinin tesiriyle ortaya çıkmıştır.

İkili tercihin diğer bir sebebi de yazı dili ile aydın konuşmasının tesirinden dolayı olmalıdır. Son otuz yıldır radyo, televizyon, gazete, düzenli eğitim, göç gibi bölge ağzına birinci derecede tesir eden unsurların tesiri göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Tespit edebildiğimiz iki şekilli kelimeler şunlardır: *ānaş-/annaş-* (<añlaş-), *bēz/beyiz* (<beñiz), *buğal-/buval-* (<buñal-), *deniz/deyiz* (<deñiz), *domuz/dovuz* (<doñuz), *geniş/geyiş* (<geñiş), *göynek/gömlek* (<göñlek), *puvar/puar* (<pıñar), *sinek/siyek* (<siñek), ...

Bütün bu gelişmelerden sonra \tilde{n} sesinin araştırma bölgemizde geçirdiği aşamaları ve günümüzde sergilediği durumu şu şekilde gösterebiliriz:

²⁴ Baheddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, TTK yay., Ankara 1992, s. XXIX-XLII.

Sonuç olarak $\tilde{n} > m$, $\tilde{n} > v$, $\tilde{n} > y$, $\tilde{n} > \emptyset$ değişmelerinin doğrudan olamayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu değişikliklerin meydana geldiği aşamaya kadar arada bir ses bölünmesi olmuştur. Değişmeler, şekilde de görüldüğü gibi, bu bölünmeden sonra gelişmiş gibi görünmektedir.